

медичну допомогу (стаття 184 КК)). Окрім того, ціла низка інших норм також порушує соціально-економічні права людини, які виступають в такому разі додатковим безпосереднім об'єктом.

Ключові слова: злочин, кримінальне правопорушення, кримінальна відповідальність, соціальні права людини, економічні права людини, злочини, що посягають на соціально-економічні права людини, система, види злочинів.

Karas B. O. The System Of Offences Against Socio-Economic Human Rights Under The Criminal Code Of Ukraine

The article is devoted to the study of the system of crimes encroaching on socio-economic human rights. The author establishes that the current Criminal Code of Ukraine has a system of crimes against socio-economic rights, each component of which, on the one hand, is an independent element of this system, and on the other hand, interacts with other crimes included in this system, forming a set of criminal law provisions aimed at criminal law protection of socio-economic human rights. The author proves that the bulk of crimes of the relevant type is contained in Section V of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine. These include: crimes against human labour rights (obstruction of the lawful activities of trade unions, political parties, public organizations (Article 170), gross violation of labour legislation (Article 172 of the Criminal Code), gross violation of a labour agreement (Article 173 of the Criminal Code), coercion to participate in a strike or obstruction of participation in a strike (Article 174 of the Criminal Code), non-payment of wages, scholarships, pensions or other payments established by law (Article 175 of the Criminal Code)); crimes against the right to ownership of the results of one's intellectual and creative activity: violation of copyright

Keywords: crime, criminal offence, criminal liability, social human rights, economic human rights, crimes infringing on socio-economic human rights, system, types of crimes.

Харко Д.М.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ У СПІВУЧАСТІ

УДК 343.352:343.237

Постановка проблеми. Актуальність проблеми теоретико-методологічних засад дослідження проблеми корупційних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті, пов'язана, насамперед, з тим, що означена проблема є вкрай актуальною для нашого суспільства. Адже боротьба з корупцією, особливо в орга-

нізованих її формах заподіює значну шкоду всім найважливішим цінностям, які поставлені під охорону кримінального закону. Процес пізнання будь-якого правового явища, предмета, процесу чи дійсності як основа дослідження у галузі кримінального права України, є довготривалим та складним і вимагає розширеного концептуального підходу на підставі певної розгалуженої методології.

Вказане повною мірою стосується дослідження теоретико-методологічних засад корупційних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті. Адже вказана кримінально-правова проблема має комплексний характер, об'єднує два надзвичайно складних та об'ємних інститутів кримінального права, насичених самостійними не вирішеними проблемами як у теорії кримінального права, так і в правозастосовній практиці. Сама ж комплексна проблема корупційних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті об'єднує означені окремі проблеми, створюючи при цьому не вирішені спільні питання, які потребують додаткового наукового пізнання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема кримінально-правової характеристики корупційних кримінальних правопорушень була на вістрі уваги багатьох науковців, серед яких виокремимо науковий доробок Ю. В. Абакумової, П.П. Андрушка, О. Г. Білоконь, О. О. Дудорова, З. А. Загинеї-Заболотенко, О. О. Кваші, О. О. Книженко, І. С. Ковальнової, В. В. Комар, В.В. Кострицького, О. М. Костенка, О. К. Маріна, М. І. Мельника, М. В. Михайлова, В. О. Навроцького, К. К. Овод, О. С. Перешивко, Я. В. Ризак, В. М. Трепака, В. Я. Цитряка, Ю. О. Чернеги, М.І.Хавронюка та інших. Те саме стосується й вирішення кримінально-правових питань, пов'язаних з кримінальною відповідальністю за кримінальні правопорушення, вчинені у співучасті. У цій царині звернемо увагу на наукові праці таких учених, як П.П.Андрушко, М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, П.С. Берзін, В.І.Борисов, Н.О. Гуторова, Л.М. Демідова, О.О. Дудоров, Г.П. Жаровська, О. О. Кваша, М.Й. Коржанський, О.М. Костенко, А.А. Музика, В.О. Навроцький, Г.В. Новицький, Р. С. Орловський, В.І.Осадчий, М.І. Панов, А.В. Савченко, М.В. Семикін, В.Я. Тацій, В.П.Тихий,

П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, С.Д. Шапченко, Н.М. Ярмиш, С.С. Яценко та інших.

Проте фактично лише у дисертаційній роботі Д. М. Горбачова, присвяченій співучасті у злочинах із спеціальним суб'єктом (на прикладі злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг), досліджуються питання, що стосуються кримінально-правової характеристики, зокрема й випадків вчинення корупційних кримінальних правопорушень у співучасті [1].

Тобто, констатуємо недостатню теоретичну розробку питань кримінально-правової характеристики та кримінальної відповідальності за вчинення корупційних кримінальних правопорушень у співучасті.

Мета дослідження обумовлена зазначеними вище особливостями комплексного інституту корупційних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті та спрямована до дослідження та пошуку тих об'єктивних і суб'єктивних підвалин, які впливають на поєднання інституту корупційних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті. Цієї мети можна досягти шляхом розв'язання таких завдань: 1) виявлення джерел методологічних підходів до розв'язання питання становлення, функціонування та розвитку такого явища, як корупційні кримінальні правопорушення, вчинені у співучасті; 2) окреслення характерних рис корупційних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті, на підставі поєднання полісемантичності методів наукового пізнання.

Виклад основного матеріалу. Основними функціями методології в дослідженні філософсько-правового виміру корупційних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті, є такі: 1) визначення способів отримання наукових знань щодо понять «корупційні кримінальні правопорушення», «співучасть», «організовані форми вчинення корупційних кримінальних правопорушень», «неправомірна вигода», «публічна службова особа», «службова особа юридичної особи приватного права», «особа, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг» тощо; 2) визначення певного шляху, на якому

можна досягнути науково-дослідну мету, а саме: дослідження концептуальних особливостей корупційних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті; 3) забезпечення всебічності отримання інформації щодо розгляду зазначеного вище кримінально-правового комплексного явища; 4) введення нової інформації, щодо особливостей такого кримінально-правового явища, як корупційні кримінальні правопорушення, вчинені у співучасті; 5) уточнення, збагачення, систематизація термінів і понять, характерних аналізованому кримінально-правовому явищу в науці кримінального права; 6) створення системи наукової інформації, що ґрунтується на об'єктивних фактах щодо сучасного стану кримінально-правової протидії корупційним кримінальним правопорушенням, вчиненим у співучасті, та логіко-аналітичного інструменту наукового пізнання.

Специфіка наукової діяльності під час дослідження будь-якого явища, процесу правової дійсності визначається певними методами. Так, науковий метод – це детермінований метод науки, що включає систему категорій і принципів тієї чи іншої науки і здатний ефективно і плідно, строго і постійно служити засобом збагнення об'єктивної істини, сутності і закономірностей досліджуваного предмета. Науковий метод припускає такий процес пізнання, котрий дає можливість одержувати знання, які принципово перевіряються та мають пророчу силу і наступність з попереднім знанням [2]. Методи наукового дослідження характеризуються такими ознаками, як детермінованість, що полягає в обумовленості закономірностями як об'єкта, так і пізнавальної діяльності; заданість ціллію дослідження, що характеризується відповідністю усіх компонентів методу цілі дослідження; результативність та надійність, тобто наявність результату з високим ступенем вірогідності; ефективність, що характеризується досягненням мети дослідження з мінімальними затратами і максимальним результуючим ефектом; економічність, що полягає в можливості досягнення конкретних результатів без додаткових затрат часу і зусиль; доступність у розумінні й застосуванні [3, с. 56]. «Кожен метод обумовлений перш за все своїм предметом, тобто тим, що саме досліджується (окремі об'єкти або їх класи). Метод

як спосіб дослідження та іншої діяльності не може залишатися незмінним, завжди рівним самому собі у всіх відношеннях, а повинен змінюватися у своєму змісті разом з предметом, на який він спрямований. Це означає, що істинним повинен бути не лише кінцевий результат пізнання, але і ведучий до нього шлях, тобто метод, що осягає й утримує саме специфіку даного предмета» [4, с. 22].

У дослідженні застосовано плюралізм (множинність) методів, що дає можливість вийти не тільки до нових парадигм правового розвитку, але й оновити всебічно інформацію про такий комплексний предмет дослідження, як корупційні кримінальні правопорушення, вчинені у співучасті. Опанування методом завжди дає знання щодо способу та послідовності здійснення тих чи інших дій у розв'язанні поставлених завдань.

З огляду на відмінності й різноманіття методи наукового дослідження традиційно розділяються на кілька груп.

Філософські методи мають доволі широку сферу застосування. До них традиційно належать метафізичний та діалектичний методи. У XX ст. активно розроблялися феноменологічний, герменевтичний та інші філософські методи.

Феноменологічний метод – це своєрідна спроба розглянути право через індивідуальне буття та сутність, яка тісно пов'язана з духовним світом людини, її правосвідомістю. Феноменологія права – це вид некласичного праворозуміння; феноменологія права розвивається в руслі інтегративної філософсько-правової парадигми; розглядається як підстава відродження природного права; предметом феноменології права є рефлексивний опис права і його внутрішнього джерела свідомості; вивчає право як феномен, де право – істина, що пізнається не через усвідомлення її змісту, а через пізнання її обов'язковості, універсальності, імперативності, незаперечності; передбачає інтерсуб'єктивне розуміння права; право є «сагоданністю», яке не залежить від логічних умовиводів, що здійснює розум; збагачує право новою методологією дослідження, зокрема феноменологічним методом редукції; стверджує про «переживання» права як нової форми його пізнання; запропонує принцип інтенціональності, який активно формується і

направляється свідомістю правового суб'єкта; правосвідомість у феноменології права утворює ті структури і сутності, які на поверхні свідомості перетворюються в морально-правові норми й цінності [5, с. 146–147].

Феноменологічний підхід в аспекті дослідження корупційних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті, є важливим, адже вказаний вид кримінальних правопорушень – це складне явище, яке може мати багато різних проявів та відбуватися у різних контекстах. Саме феноменологічний підхід дозволяє більш глибоко розуміти це явище та здійснювати більш точний опис його характеристик. Феномен корупційних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті, належить до соціальних явищ, що мають декілька аспектів та залежать від багатьох факторів. Корупційні кримінальні правопорушення загалом є феноменом, оскільки воно є явищем реального світу, що відбувається в межах здійснення певним спеціальним суб'єктом (наприклад, службовою особою) своїх службовим чи інших повноважень). Зазвичай корупційні кримінальні правопорушення – це взаємодія кількох осіб, навіть якщо вони не є співучасниками кримінального правопорушення в класичному розумінні кримінального права. Це дозволяє розглянути корупційні кримінальні правопорушення, вчинені у співучасті з використанням феноменологічного методу дослідження.

Усі філософські методи дослідження мають два аспекти: пізнавальний і практичний, які можуть бути корисними у прогнозуванні того, як складеться ситуація, та розумінні того, як створити умови, необхідні для належної кримінально-правової протидії корупційним кримінальним правопорушенням загалом та ти з них, які вчиняються у співучасті.

Загальнонаукові методи використовуються в переважній більшості наук. Кожне наукове дослідження має свій предметний та методологічний зміст, що веде до поетапного перегляду поняттєвого апарата, факторів, передумов і підходів до тлумачення аналізованого матеріалу. Таким чином загальні методи використовують лише на певних етапах процесу пізнання. Наприклад, індукція – на емпіричному, а дедукція – на теоретич-

ному рівні пізнання, аналіз застосовують на початковій стадії дослідження, а синтез – лише на завершальній.

Приватні або спеціальні методи мають поширення в окремих науках або сферах практичної діяльності.

Водночас для дослідження правових явищ використовуються різноманітні методики, кожна з яких орієнтована на забезпечення регламентації дій дослідника.

Методика дослідження корупційних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті, буде складатися з таких філософських та загальнологічних методів, як систематизація та узагальнення, термінологічний принцип, метод діалектики, порівняння, дедукції, аксіологічний, гіпотетичний метод, метод аналізу та синтезу, абстрагування, системний метод, принцип загального зв'язку та взаємозалежності, історичний, логічний та порівняльно-правовий методи, системно-структурний метод, метод моделювання та статистичний метод.

Доцільно звернути увагу на те, що для досягнення поставленої мети варто використати також і такі принципи пізнання, як: принцип науковості, який повною мірою виключає описовість, абстрактні твердження, а вимагає обов'язкової доказовості тверджень, висновків тощо; принцип історизму, що передбачає розгляд будь-якого явища, процесу, дійсності в закономірному історичному розвитку, зв'язку з історичним минулим та умовами їх існування на сьогодні; об'єктивності, який ґрунтується на неупередженості, повній незалежності від світоглядних, ідеологічних та інших орієнтацій.

Ураховуючи викладене, доходимо таких висновків:

– по-перше, корупційні кримінальні правопорушення, вчинені у співучасті, є доволі складним, багатоаспектним, комплексним з філософсько-правової точки зору явищем, вивчення якого потребує комплексної методологічної основи;

– по-друге, методологічні підходи дають можливість визначити корупційні кримінальні правопорушення як цілісний феномен правової дійсності;

– по-третє, дослідження корупційних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті, в процесі філософсько-право-

вого аналізу викликає необхідність застосування філософських методів, які характеризують його самостійний характер, динамізм розвитку; загальнонаукових, котрі акцентують увагу на історичному характері цього правового явища, його об'єктивності, функціональному призначенні; спеціальні методи, що змальовують корупційні кримінальні правопорушення, вчинені у співучасті, як системне, структуроване явище, яке має свій зміст, форму, побудову й певним чином удосконалюється відповідно до потреб та інтересів суспільства і держави.

1. Горбачов Д. М. *Співучасть у злочинах із спеціальним суб'єктом (на прикладі злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг): дис. ... канд. юрид. наук; 12.00.08; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ, 2014. 230 с.*
2. Сова А. В. *Науковий метод і його роль у пізнанні.* <https://znannya.org.ua/index.php/novini-znannya/nauka-i-suspilstvo/60-sotsialna-robita/288-naukovij-metod-i-jogo-rol-u-piznanni>
3. Юринець В. Є. *Методологія наукових досліджень: навч. посіб.* Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с.
4. Бірта Г. О., Бургу Г. Ю. *Методологія і організація наукових досліджень: навч. посіб.* Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.
5. Музика М. П. *Феноменологія як пошук нових ірраціоналістичних тенденцій в осмисленні права. Університетські наукові записки. 2018. № 65. С. 136–149.*

Харко Д.М. Теоретико-методологічні засади дослідження корупційних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті

Статтю присвячено теоретико-методологічних засад корупційних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті. В аспекті використання конкретних методів наукового дослідження зроблено висновок, що корупційні кримінальні правопорушення, вчинені у співучасті, є доволі складним, багатоаспектним, комплексним з філософсько-правової точки зору явищем, вивчення якого потребує комплексної методологічної основи. Встановлено, що методологічні підходи дають можливість визначити корупційні кримінальні правопорушення як цілісний феномен правової дійсності. Зроблено висновок, що дослідження корупційних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті, в процесі філософсько-правового аналізу викликає необхідність застосування філософських методів, які характеризують його самостійний характер, динамізм розвитку; загальнонаукових, котрі акцентують увагу на історичному характері цього правового явища, його об'єктивності, функціональному призначенні; спеціальні методи, що змальовують корупційні кримінальні правопору-

шення, вчинені у співучасті, як системне, структуроване явище, яке має свій зміст, форму, побудову й певним чином удосконалюється відповідно до потреб та інтересів суспільства і держави. Методика дослідження корупційних кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті, буде складатися з таких філософських та загальнологічних методів, як систематизація та узагальнення, термінологічний принцип, метод діалектики, порівняння, дедукції, аксіологічний, гіпотетичний метод, метод аналізу та синтезу, абстрагування, системний метод, принцип загального зв'язку та взаємозалежності, історичний, логічний та порівняльно-правовий методи, системно-структурний метод, метод моделювання та статистичний метод.

Ключові слова: корупційні кримінальні правопорушення, співучасть у вчиненні злочину, злочин, кримінальне правопорушення, кримінальна відповідальність, теоретико-методологічні засади, методи наукового дослідження, методика наукового дослідження, методологія наукового дослідження.

Kharko D. M. Theoretical And Methodological Basis Of Research Of Corruptional Criminal Offenses Committed In Complicity

The article focuses on the theoretical and methodological foundations of corruption criminal offenses committed in complicity. In terms of the use of specific methods of scientific research, the author concludes that corruption criminal offenses committed in complicity are a rather complex, multifaceted, comprehensive phenomenon from the philosophical and legal point of view, and their study requires a comprehensive methodological framework. The author establishes that methodological approaches make it possible to define corruption criminal offenses as an integral phenomenon of legal reality. It is concluded that the study of corruption criminal offenses committed in complicity in the process of philosophical and legal analysis necessitates the use of philosophical methods which characterize its independent nature and dynamism of development; general scientific methods, which focus on the historical nature of this legal phenomenon, its objectivity, and functional purpose; special methods that depict corruption criminal offenses committed in complicity as a systemic, structured phenomenon that has its own content, form, structure, and is in some way improved in accordance with the needs and interests of society and the state. The methodology for studying corruption criminal offenses committed in complicity will consist of such philosophical and general logical methods as systematization and generalization, terminological principle, dialectical method, comparison, deduction, axiological, hypothetical method, method of analysis and synthesis, abstraction, systemic method, principle of general connection and interdependence, historical, logical and comparative legal methods, systemic and structural method, modeling method and statistical method.

Keywords: corruption criminal offenses, complicity in the commission of a crime, crime, criminal offense, criminal liability, theoretical and methodological foundations, methods of scientific research, scientific research methodology, methodology of scientific research.